

بررسی میزان استفاده خبرنگاران مؤسسه مطبوعاتی کیهان از آرشیو تحریریه

♦ دکتر زهرا اباذری*

سمیرا سروی قمصری**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۷/۸/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۸/۶/۵

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، تعیین میزان استفاده خبرنگاران شاغل در مؤسسه کیهان از آرشیو تحریریه و بررسی نقاط ضعف و قوت این آرشیو در ارائه خدمات به خبرنگاران است. روش پژوهش حاضر، پیمایشی - توصیفی است و برای گردآوری اطلاعات، از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه پژوهش، ۷۶ نفر از خبرنگاران شاغل در قسمت‌های مختلف مؤسسه مطبوعاتی کیهان، واقع در شهر تهران است. برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها، از نرم‌افزارهای آماری SPSS و Excel استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بیش‌ترین استفاده از بخش پرونده‌های موضوعی خبر، به صورت جستجوی رایانه‌ای با ۱۳/۲ درصد بیش‌تر از بخش پرونده‌های موضوعی خبر به صورت بریده جراید و با ۲/۶ درصد مراجعه می‌باشد. همچنین، بیش‌ترین استفاده از بخش عکس با ۱۷/۱ درصد از آن خبرنگاران می‌باشد. بیش‌ترین مراجعه به آرشیو برای استفاده از دوره‌های روزنامه‌های مختلف و نیز استفاده از فضای فیزیکی آرشیو، با ۱۷/۱ درصد برای هر یک از دو متغیر می‌باشد. ۶۴/۵ درصد خبرنگاران نیز، معتقدند که کارکنان آرشیو، در ارائه خدمات مسلط هستند. نتایج نشان می‌دهد که میزان تحصیلات و سابقه فعالیت خبرنگاران، در استفاده آنان از آرشیو تأثیر دارد؛ اما جنسیت خبرنگاران در استفاده بیش‌تر از آرشیو تأثیر محسوسی ندارد و فرضیه پژوهش، مبنی بر این که بین میزان استفاده خبرنگاران از آرشیو تحریریه با میزان تسلط آرشیوکاران در ارائه خدمات، رابطه معناداری وجود دارد، تأیید می‌شود.

کلید واژه‌ها:

پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی / آرشیوها / مطبوعات / روزنامه‌نگاران / مؤسسه مطبوعاتی کیهان / کاربری اطلاعات / کاربران اطلاعات / آرشیوکاران / ایران

* استادیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

** دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

۱. مقدمه

آدمی، از آن زمان که از کاغذ استفاده کرد، همواره در پی آن بود که چگونه از نوشته‌ها مراقبت کند، و در نگهداری آن‌ها بکوشد. لذا نگهداری و مراقبت از آثاری که تمدن و فرهنگ را از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌کند، سابقه‌ای بس کهن دارد. از این رو، اگر قرار باشد که از میان استفاده و حفظ و نگهداری یکی را انتخاب کنیم، حقیقت آن است که موضوع نگهداری ارجح است. زیرا پیش شرط دستیابی دائمی، بقای دائمی محتوای منابع است. پس، حفظ و نگهداری، بخش هسته‌ای و حیاتی عملکرد هر آرشیو را تشکیل می‌دهد. (مرادی، ۱۳۸۴، صص ۱۰۳-۱۰۴)

بنا به تعریف یونسکو: «آرشیو، عبارت است از تمام اسناد غیرجاری هر نهاد یا مؤسسه (یعنی اسنادی که برای اجرای وظایف جاری مورد نیاز نیستند) که به دلیل ارزش دائمی آن‌ها نگهداری می‌شوند یا باید نگهداری شوند.» (دوشن، ۱۳۷۱، ص ۵)

در فرهنگ معین، آرشیو چنین تعریف شده است: «آرشیو، جایی است که اسناد، اوراق، تصاویر، پرونده‌ها، صفحات موسیقی و مانند آن حفظ می‌شود.» (معین، ۱۳۷۸، ذیل آرشیو)

هر سازمان آرشیوی، دارای وظایفی است که عمده‌ترین آن‌ها، عبارت از سیاستگذاری، شناسایی و دریافت، ارزشیابی، ثبت، طبقه‌بندی، خدمات اطلاع‌رسانی، حفاظت و نگهداری، مرمت، آموزش و تاریخ شفاهی است. (فدائی عراقی، ۱۳۷۷، ص ۷۴)

در هر سازمان دولتی، هدف از گردآوری سوابق، نشان دادن فعالیت‌های آن سازمان است. در زمینه نقش دیگر آرشیوها، علاوه بر دلایل محدود شخصی و سازمانی گردآوری مواد، دلایل اداری و فرهنگی نیز در میان است. زیرا هر آرشیو عمومی، یک منبع مهم فرهنگی می‌باشد. آرشیوها نه تنها بیانگر رشد و فعالیت‌های دولت و سازمان‌اند، بلکه توسعه و تکامل ملت را نیز نشان می‌دهند و نشان‌دهنده هویت ملی است. (رید، بی تا، ص ۱۴)

آرشیو روزنامه‌ها، با شکل‌گیری و همراه با فناوری

جدید، به پایگاه اطلاع‌رسانی‌ای پویا تبدیل شده‌اند و هر آنچه از گذشته و حال در لابلای اوراق در دل قفسه‌ها دارند، در اختیار طالبان خود قرار می‌دهند. آنچه در این راستا مسئولیت سنگینی به عهده آرشیوداران این مؤسسات قرار می‌دهد، اتخاذ روش‌ها و خدماتی است که در وقت محققان نقش مؤثری همراه با آخرین رویدادها و خبرها ایفا نماید. لذا همراه شدن با استانداردهای بین‌المللی اطلاع‌رسانی و دبیزش، همراه با ایجاد شبکه‌های اطلاع‌رسانی بین مؤسسه‌ای، از وظایف خطیر آرشیوهای مطبوعاتی کنونی است. آرشیو روزنامه‌ها - که امروزه مهم‌ترین منابع پژوهش هستند و شامل کلیه مطالب درباره مسائل تاریخی، فرهنگی، هنری، سیاسی، اقتصادی، جغرافیایی، اجتماعی، قضائی، مالی و نظامی و همچنین دارای اسنادی از قبیل عکس، نقشه، پوستر، دستخط‌ها و فیلم می‌باشند - چنانچه بر طبق اصول و موازین علمی تدوین و تنظیم شوند، بسیاری از مسائل فراموش شده در فرهنگ و تمدن و رویدادهای حقیقی و ناشناخته را در تاریخ، از لابلای سطور رنگ پریده آن‌ها می‌توان یافت. (کاشیان، ۱۳۷۹، ص ۳)

در ایران، هر دو مفهوم «بانک اطلاعات» و «بانک داده‌ها»، دارای یک مفهوم مشترک است. بانک اطلاعات در روزنامه‌های ما، همان «آرشیو» است. بانک اطلاعات، در مفهوم امروز جهانی خود، قالب «آرشیو» روزنامه‌های کنونی ما را شکسته و به حیطه‌ای بدون مرز پا گذاشته است. از آن جا که بانک اطلاعات مقوله و قلمروئی خارج از حافظه انسانی است، بنابراین به فناوری اطلاعات نیاز دارد و باید با نیازهای روزنامه‌نگاری همگام باشد. بانک اطلاعات مؤثر و مناسب، ضمن آن که دانش روزنامه‌نگار را افزایش می‌دهد و عملکرد او را ژرف و نیازهای جامعه را تأمین می‌کند، به لحاظ کاری برای اعضای رسانه‌ها از چهار مزیت عالی برخوردار است:

- ۱- دسترسی به اطلاعات را همیشگی می‌کند؛
- ۲- امکان تبدیل و گزینش را همیشگی می‌کند؛
- ۳- از اتلاف وقت همه دست‌اندرکاران رسانه‌ها جلوگیری

می‌کند؛

۴- همان‌گونه که فرایند تولید رسانه‌ها خودکار شده است، فرایند تصمیم‌گیری‌ها نیز خودکار می‌شود. ایجاد انقلاب در تصمیم‌گیری، بزرگ‌ترین هدف بانک اطلاعاتی است. (شکرخواه، ۱۳۷۱، صص ۲۳۸-۲۴۸)

بیان مسئله

برقراری ارتباط با عامه مردم و گردآوری و تدوین اطلاعات درست و انتقال صحیح این اطلاعات به آنان برای ارتقای دانش و فرهنگ اجتماعی، از مهم‌ترین وظایف وسایل ارتباط جمعی و از جمله مطبوعات، به عنوان رسانه‌های ماندگار و قابل دسترس در هر برهه زمان است. لیکن در عصر کنونی - که «انفجار اطلاعات» یکی از شاخصه‌های آن و عامل تحولی ژرف در تمام زمینه‌هاست - تأمین نیازهای اطلاعاتی مردم کار آسانی نیست. وظیفه ارباب جراید، بسیار سنگین است. تأمین نیازهای اطلاعاتی مخاطبان، جز از طریق دستیابی به نظام پویا و کارآمد اطلاعاتی غیرممکن است. (امامزاده، ۱۳۷۴، ص ۱۸)

آرشیو روزنامه، یکی از انواع آرشیوها می‌باشد که با گردآوری و سازماندهی اوراق و مجلات چاپی، روزنامه‌ها، هفته‌نامه‌ها، ماهنامه‌ها، عکس، نقشه و بریده جراید در سازمان مادر، اطلاعات مورد نیاز کلیه دانش‌پژوهان، مورخان، استادان و دانشجویان را در زمینه‌های مختلف فراهم می‌آورد. خبرنگاران، گزارشگران، نویسندگان و محققان، کاربران اصلی مراکز اطلاعاتی مطبوعات، جهت تهیه مطالب مندرج در نشریات می‌باشند.

آرشیو تحریریه مؤسسه مطبوعاتی کیهان، یکی از انواع آرشیوها و از قدیمی‌ترین آرشیوهای مطبوعاتی ایران می‌باشد که به گردآوری و سازماندهی خبرهای روزنامه، به صورت پرونده‌های موضوعی و نیز پرونده‌های موضوعی عکس در زمینه‌های مختلف، برای استفاده خبرنگاران خود می‌پردازد. از سال ۱۳۷۹ و با ورود فناوری و استفاده از رایانه در آرشیو، خبرها - که قبلاً به صورت

بریده جراید نگهداری می‌شد - وارد رایانه شد و عملاً باعث افزایش سرعت در ذخیره و بازیابی اطلاعات گردید. اما با ورود اینترنت (ایجاد دسترسی آسان به اخبار و اطلاعات پایگاه‌های خبری، خبرگزاری‌های داخلی و خارجی و...) به بخش‌های مختلف مؤسسه و تغییر طیف سنی و تحصیلی خبرنگاران، میزان استفاده از آرشیو دستخوش تغییر شد. در گذشته با وجود سنتی و دستی بودن استفاده از مطالب و عکس‌های موضوعی آرشیو، تعداد مراجعه‌کنندگان در هر روز بسیار زیاد بود و نداشتن امکان استفاده راحت و در دسترس نبودن اینترنت، استفاده از آرشیو را برای خبرنگاران لازم می‌کرد. از نظر آنان، استفاده از رایانه و فناوری در ذخیره و بازیابی سرعت ایجاد می‌کرد و وقت کم‌تری از آنان تلف می‌ساخت. اما از سال ۱۳۷۹ - که این امکان فراهم شد و رفته رفته اینترنت به راحتی در دسترس خبرنگاران قرار گرفت - تعداد مراجعه‌کنندگان زیاد نشد و از برخی جهات نیز کاهش یافت. در نتیجه، پژوهش حاضر تلاش می‌کند به تعیین میزان و چگونگی استفاده خبرنگاران مؤسسه مطبوعاتی کیهان از بخش‌های مختلف آرشیو بپردازد تا ضمن مشخص شدن نقاط ضعف و قوت این بخش، راهکارهای بهتری برای پیشبرد اهداف این روزنامه اتخاذ شود.

هدف‌های پژوهش

هدف این تحقیق، تعیین میزان استفاده خبرنگاران از آرشیو تحریریه مؤسسه مطبوعاتی کیهان است تا در راستای آن، نقاط ضعف و قوت آرشیو تحریریه کیهان در ارائه خدمات به خبرنگاران مشخص شود. زیرا از سال ۱۳۷۹ فناوری و رایانه وارد قسمت آرشیو شده و می‌بایست تعداد مراجعه‌کنندگان را افزایش می‌داد؛ اما ظاهراً این امر واقع نشد. لذا لازم است مشخص شود که آیا عوامل دیگری از جهت جنسیت، میزان تحصیلات و سابقه فعالیت خبرنگاران در میزان استفاده آن‌ها از آرشیو تحریریه مؤثر است یا خیر؟ و نیز میزان استفاده خبرنگاران از بخش‌های مختلف آرشیو - که شامل پرونده‌های موضوعی خبر (به

دو صورت بریده جراید و رایانه‌ای)، پرونده‌های موضوعی عکس، میز مطالعه و دوره‌های یکماهه حدود ۳۰ روزنامه موجود در آرشیو است - مشخص شود.

تعاریف مفهومی و عملیاتی پژوهش

خبرنگار: شخصی که موظف است، برای به دست آوردن خبر تلاش کند؛ وقوع یا انجام کار و حادثه‌ای را برای نشریه بنویسد و برای انجام این امر، دارای پروانه است؛ تهیه کننده گزارشی که در روزنامه چاپ می‌شود؛ نماینده روزنامه و مجله شناخته می‌شود و در مقابل دبیر سرویس خود و یا سردبیر روزنامه، مسئول است. (برزین، ۱۳۶۶، ص ۱۴)

آرشیو موضوعی: واحدی را در روزنامه و مجله گویند که سوابق مسئله، حوادث، اخبار و تصاویر را حفظ می‌کند. این واحد، تکیه‌گاه نشریه و مرکز مراجعه دائم و مکرر نویسندگان می‌باشد. مطالب چاپ شده، برحسب موضوع طبقه‌بندی و نگهداری می‌شود. آرشیو موضوعی کیهان، در قسمت تحریریه روزنامه فارسی قرار دارد و مسئول نگهداری و موضوع‌بندی خبرهای روزنامه فارسی و عکس‌ها می‌باشد.

پرونده‌های موضوعی خبر: هر خبر چاپ شده، براساس این که به چند موضوع تعلق می‌گیرد، در گذشته به صورت بریده جراید نگهداری و در پرونده‌های موضوعی مربوط، با درج تاریخ چسباند و هر پرونده نیز، در قسمت الفبائی خود نگهداری می‌شد. که هر موضوع اصلی دارای موضوعات فرعی نیز می‌باشد. با ورود رایانه به آرشیو، خبرهای چاپ شده از سال ۱۳۷۹ موضوع‌نویسی گردیده و همراه با کلیدواژه‌های آن، در برنامه طراحی شده، وارد می‌شود.

پرونده‌های موضوعی عکس: عکس‌های جمع‌آوری شده، براساس موضوعات اصلی و بعد موضوعات فرعی طبقه‌بندی می‌شود و در پاکت خاص خود قرار می‌گیرد. این موضوعات را، براساس ترتیب الفبائی مرتب می‌کنند.

دوره‌های سی روزنامه مختلف: هر روزه برای آرشیو روزنامه کیهان، در حدود ۳۰ روزنامه از روزنامه‌های جاری چاپ شده در کشور ارسال می‌شود. این واحد، موظف است آن‌ها را به ترتیب در پروندان (زونکن)‌هایی که هر کدام حاوی یک عنوان روزنامه است، قرار دهد و این پروندان‌ها، فقط دوره یکماهه جدید هر روزنامه را داراست. هر شماره جدیدی نیز که وارد می‌شود، قدیمی‌ترین شماره را خارج می‌سازند و از میان می‌برند.

مؤسسه مطبوعاتی کیهان: مؤسسه‌ای که به چاپ انواع نشریه‌ها و روزنامه‌های مختلف در زمینه‌های موضوعی متفاوت، شامل روزنامه‌های کیهان، کیهان انگلیسی، کیهان عربی، کیهان ورزشی (روزنامه و مجله)، نشریات زن روز، کیهان بچه‌ها، کیهان فرهنگی و کیهان کاریکاتور، مبادرت می‌ورزد و دارای نمایندگی‌هایی در شهرستان‌های ایران و نیز چند کشور می‌باشد.

فرضیه پژوهش

بین میزان استفاده خبرنگاران از آرشیو با میزان تسلط آرشیو‌داران در ارائه خدمات، رابطه معناداری وجود دارد.

پرسش‌های اساسی پژوهش

سوالات اساسی‌ای که در این پژوهش مدنظر است، عبارتند از:

۱. میزان استفاده خبرنگاران از آرشیو در زمینه پرونده‌های موضوعی خبر (به دو صورت بریده جراید و رایانه‌ای)، چقدر است؟
۲. میزان استفاده خبرنگاران از بخش عکس آرشیو، چقدر است؟
۳. میزان استفاده خبرنگاران از بخش دوره‌های یکماهه روزنامه‌ها در آرشیو، چقدر است؟
۴. میزان استفاده خبرنگاران از فضای فیزیکی آرشیو، چقدر است؟
۵. آیا جنسیت خبرنگاران، بر میزان استفاده آن‌ها از منابع آرشیو تأثیر دارد؟

پرسشنامه، ضریب آلفای بالای ۰/۷ می‌باشد. ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای سؤالات پرسشنامه، برابر ۰/۶۱ می‌باشد که حاکی از پایایی نسبی پرسشنامه می‌باشد.

پیشینه‌های پژوهش

امامزاده (۱۳۷۴)، در پژوهش خود با روش پیمایشی و از طریق توزیع پرسشنامه، به گردآوری نظرات روزنامه‌نگاران درباره رضایت آن‌ها از آرشيو موضوعی مؤسسه کیهان، پرداخته است. نتایج، نشان می‌دهد که پاسخ‌دهندگان، مشکل بازبایی اطلاعات را از آرشيو، ناشی از تأخیر زیاد، سنتی و دستی بودن، انباشتگی اطلاعات و نابرخورداری از نیروی انسانی متخصص ذکر کرده‌اند. به کارگیری گروه‌های تخصصی برای نمایه‌سازی و رایانه‌ای کردن آرشيو کیهان، کامل کردن این آرشيو با وارد ساختن اطلاعات مندرج در دیگر روزنامه‌ها و نشریات، آموزش روزنامه‌نگاران برای آشنائی و استفاده از رایانه، نصب یک دستگاه رایانه در هر سرویس روزنامه و اتصال رایانه کیهان به شبکه اینترنت، از پیشنهاد‌های ارائه شده می‌باشد. (ص ۱۸)

کاشیان (۱۳۷۹)، در پژوهش خود با استفاده از روش پیمایشی توصیفی و مطالعه کتابخانه‌های اسنادی، به بررسی وضعیت آرشيو مؤسسه اطلاعات از بدو تأسیس پرداخته است و از ابعاد گوناگون (مجموعه منابع مکتوب و غیرمکتوب، سازماندهی منابع، خدمات آرشيو، نیروی انسانی شاغل و تجهیزات و دستگاه‌ها)، موضوع مورد بررسی قرار گرفته است. (ص ۳)

در همین راستا از طریق مصاحبه، پرسشنامه و مشاهده، اطلاعات، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل گردیده است. نتایج به دست آمده، حاکی از آن است که نیروی انسانی شاغل، عمدتاً تمام‌وقت می‌باشند و از نظر تخصص به ترتیب، علوم سیاسی، تاریخ و جامعه‌شناسی (کارشناسی ارشد) و علوم اجتماعی، زبان و مدیریت (کارشناس) می‌باشند.

درخصوص سازماندهی مجموعه و شیوه‌های ذخیره و بازبایی، کلاً به صورت دستی و کدبندی انجام می‌گیرد. از لحاظ خدمات آرشيو، عمده کاربران منابع اطلاعاتی،

۶. آیا میزان تحصيلات خبرنگاران، بر میزان استفاده آن‌ها از منابع آرشيو مؤثر است؟

۷. آیا سابقه فعالیت خبرنگاران، بر میزان استفاده آن‌ها از منابع آرشيو تأثیر دارد؟

۸. آرشيوداران، در ارائه خدمات به خبرنگاران، تا چه میزان تسلط دارند؟

متغیرهای اساسی پژوهش

الف- متغیر مستقل: خبرنگاران شاغل در مؤسسه مطبوعاتی کیهان است.

ب- متغیر وابسته: میزان استفاده خبرنگاران از آرشيو می‌باشد.

روش پژوهش

روش تحقیق مورد استفاده از لحاظ گردآوری داده‌ها، پیمایشی - توصیفی است و از لحاظ هدف، کاربردی می‌باشد. زیرا در این بررسی، با توصیف نقش‌های گوناگون آرشيو روزنامه در فرایند تهیه خبر و نیز مشکلات پیش روی خبرنگاران، راهکارهای مناسب ارائه خواهد شد. همچنین از لحاظ مدت زمان انجام تحقیق، پژوهش حاضر مقطعی می‌باشد.

تعیین روائی پژوهش

روشی که برای تعیین روائی پرسشنامه استفاده شد، روش روائی محتوا و روش صوری می‌باشد. در این پژوهش، برای کسب اطمینان از صحت آن، پرسشنامه تهیه شده، در میان تعداد معدودی از خبرنگاران توزیع و جمع‌آوری شد و بعد از اصلاحات نهائی و با انجام تغییرات لازم، در نهایت پرسشنامه تهیه شده، در میان جامعه آماری توزیع گردید.

پایائی پژوهش

در تحقیق حاضر، از معیار آلفای کرونباخ، برای تأیید اعتبار پرسشنامه استفاده شد. مقدار پذیرفتنی برای تأیید پایائی

کارکنان، نویسندگان، خبرنگاران و عکاسان داخل مؤسسه و بعد مراجعان خارج از مؤسسه می‌باشند که شامل محققان، نویسندگان و دانشجویان هستند. دریافت اطلاعات و مدارک، تنها در محل مؤسسه و آرشیو امکان‌پذیر است. این آرشیو از ۳ بخش عمده و غنی تشکیل شده است، شامل:

۱- آرشیو مجموعه دوره‌های ادواری؛

۲- آرشیو عکس؛

۳- آرشیو بریده‌های جراید (پرونده‌های موضوعی - شخصیتی).

قنبری مهر، در پژوهش خود به تعیین جایگاه واقعی نقش آرشیوهای دیداری - شنیداری در فرایند برنامه‌سازی پرداخته است. این پژوهش، به روش پیمایشی - تحلیلی و از طریق پرسشنامه انجام شده است. نتایج، نشان داد که خدمات مورد انتظار برنامه‌سازان از آرشیوها، عبارتند از:

۱- ایجاد پایگاه اطلاعاتی جامع؛

۲- نمایه‌سازی منابع آرشیوی؛

۳- خلاصه‌برداری در حین بازبینی؛

۴- تحویل یک نسخه از رسید آرشیو به تهیه‌کنندگان؛

۵- تهیه فیلم شناخت موضوعی؛

۶- برگزاری جلسات مشترک در میان برنامه‌سازان و آرشیوها. (۱۳۸۵، ص ۱۴)

همچنین، مشکلات برنامه‌سازان به ترتیب اهمیت، عبارت است از: نداشتن دسترسی به منابع آرشیوهای دیگر، سازماندهی نامناسب منابع، نبود منابع متناسب با نیاز برنامه‌سازان، آشنا نبودن آرشیوداران با مراحل برنامه‌سازی و کمبود امکانات در آرشیوها.

برنامه‌سازان، معتقدند که آرشیوها را نباید محلی برای انباشتن منابع برشمرد، بلکه جایگاهی ویژه برای حفظ و نگهداری و ارائه خدمات هستند؛ غنی بودن آرشیوها را در پشتیبانی فرایند برنامه‌سازی (کاهش هزینه، زمان و ایجاد آرامش فکری)، مؤثر می‌دانند؛ به تأثیر آرشیوداران متخصص، پیشنهاد و تسلط آنان بر اصول برنامه‌سازی، معتقدند.

۲. یافته‌های پژوهش

۲-۱. میزان استفاده از پرونده‌های موضوعی خبر

باتوجه به تمهیدات فراهم کرده مؤسسه، استفاده از پرونده‌های موضوعی خبر، علاوه بر بریده جراید، از طریق سامانه رایانه‌ای نیز فراهم شده است که در این قسمت، میزان بهره‌برداری خبرنگاران از آن‌ها، مورد سنجش قرار می‌گیرد.

جدول ۲-۱: توزیع فراوانی میزان استفاده خبرنگاران از پرونده‌های موضوعی خبر آرشیو

نحوه استفاده تعداد مراجعات	بریده جراید		جستجوی رایانه‌ای	
	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی
کمتر از ۴ بار	۵۹	٪۷۷/۶	۴۷	٪۶۱/۸
بین ۴ تا ۸ بار	۱۳	٪۱۷/۱	۱۶	٪۱۲/۱
بین ۸ تا ۱۲ بار	۱	٪۱/۳	۶	٪۷/۹
بیشتر از ۱۲ بار	۱	٪۱/۳	۴	٪۵/۳
بدون پاسخ	۲	٪۲/۶	۳	٪۳/۹
جمع	۷۶	٪۱۰۰	۷۶	٪۱۰۰

در پاسخ به سؤال اول پژوهش مبنی بر این‌که میزان استفاده خبرنگاران از پرونده‌های موضوعی خبر چقدر است، جدول ۱، نشان می‌دهد که ۷۷/۶ درصد از خبرنگاران کمتر از ۴ دفعه در هر ماه (یعنی به طور متوسط حداکثر یک بار در هفته) از بریده جراید بخش پرونده‌های موضوعی خبر استفاده می‌کنند. ۱۷/۱ درصد از خبرنگاران، بین ۴ تا ۸ بار در هر ماه (یعنی به طور متوسط دست‌کم یک بار و حداکثر دو بار در هفته) و ۲/۶ درصد نیز، بیش از ۸ بار در ماه یا بیش از ۲ بار در هفته از بریده جراید بخش پرونده‌های موضوعی خبر استفاده می‌کنند. این، در حالی است که برای جستجوی رایانه‌ای، میزان مراجعات بیش‌تر از بریده جراید است. زیرا ۶۱/۸ درصد از خبرنگاران کمتر از ۴ دفعه در هر ماه (یعنی به طور متوسط حداکثر یک بار در هفته) از سامانه رایانه‌ای بخش پرونده‌های موضوعی خبر استفاده می‌کنند. ۲۱/۱

جدول ۲-۲: توزیع فراوانی میزان استفاده خبرنگاران از بخش عکس آرشیو

تعداد مراجعات	فراوانی	درصد فراوانی
کمتر از ۴ بار	۴۸	۶۳/۲٪
بین ۴ تا ۸ بار	۱۴	۱۸/۴٪
بین ۸ تا ۱۲ بار	۴	۵/۳٪
بیشتر از ۱۲ بار	۹	۱۱/۸٪
بدون پاسخ	۱	۱/۳٪
جمع	۷۶	۱۰۰٪

تحریریه روزنامه فارسی استفاده می‌کنند. ۱۸/۴ درصد از خبرنگاران، بین ۴ تا ۸ بار در هر ماه (یعنی به طور متوسط دست کم یک بار و حداکثر دو بار در هفته) و ۱۷/۱ درصد نیز، بیش از ۸ بار در هر ماه (به طور متوسط بیش از ۲ بار در هفته) از بخش عکس آرشیو استفاده می‌کنند. ۱/۳ درصد از افراد، به این سؤال پاسخی نداده‌اند.

۲-۳. میزان استفاده از بخش دوره‌های روزنامه
بخش دوره‌های روزنامه، در هر ماه روزآمد می‌شود و

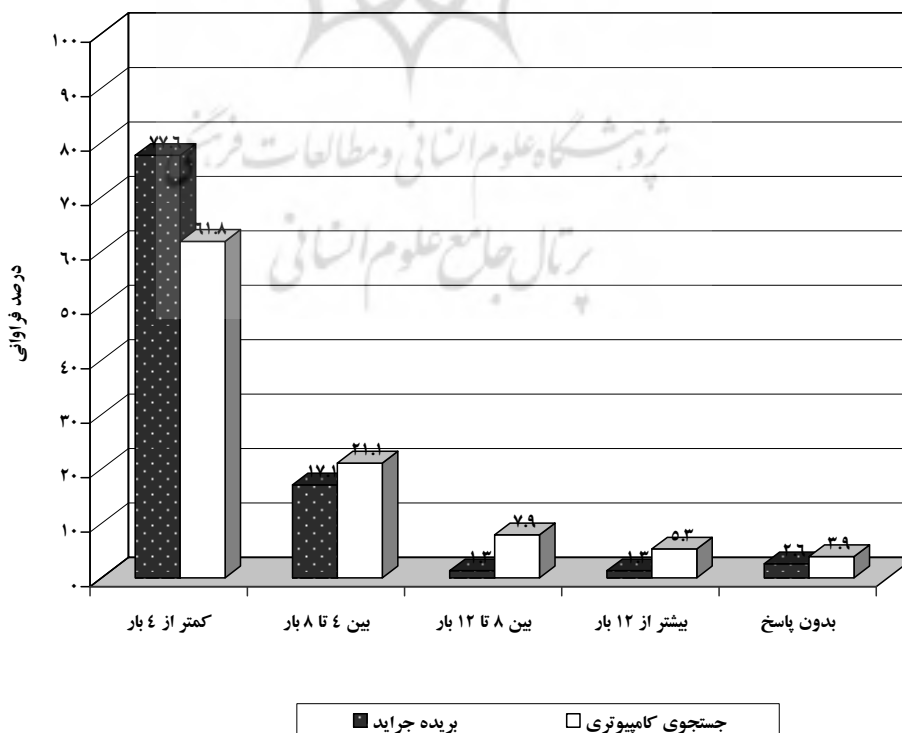
درصد از خبرنگاران، بین ۴ تا ۸ بار در هر ماه (یعنی به طور متوسط دست کم یک بار و حداکثر دو بار در هفته) و ۱۳/۲ درصد نیز، بیش از ۸ بار در هر ماه (بیش از ۲ بار در هفته) از سامانه جستجوی رایانه‌ای بخش پرونده‌های موضوعی خبر استفاده می‌کنند.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، ۲/۶ درصد از خبرنگاران به استفاده خود از بریده جراید و ۳/۹ درصد به استفاده خود از سامانه رایانه‌ای بخش پرونده‌های موضوعی خبر اشاره نکرده‌اند.

۲-۲. میزان استفاده از بخش عکس آرشیو

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش مبنی بر این که میزان استفاده خبرنگاران از بخش عکس آرشیو چقدر است، جدول ۲، نشان می‌دهد که اغلب خبرنگاران استفاده کمی از بخش عکس آرشیو می‌کنند؛ به نحوی که ۶۳/۲ درصد از خبرنگاران کمتر از ۴ دفعه در هر ماه (یعنی به طور متوسط حداکثر یک بار در هفته) از بخش عکس آرشیو

نمودار ۲-۱: توزیع فراوانی میزان استفاده خبرنگاران از پرونده‌های موضوعی خبر آرشیو

شامل ۳۰ عنوان از روزنامه‌های پرشمار (تیراژ) کشور از جمله خود روزنامه کیهان است که در این قسمت، میزان مراجعات به این بخش مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

جدول ۳-۲: توزیع فراوانی میزان استفاده از بخش دوره‌های روزنامه آرشیو

تعداد مراجعات	فراوانی	درصد فراوانی
کمتر از ۴ بار	۴۳	۵۶/۶٪
بین ۴ تا ۸ بار	۱۸	۲۳/۷٪
بین ۸ تا ۱۲ بار	۳	۳/۹٪
بیشتر از ۱۲ بار	۱۰	۱۳/۲٪
بدون پاسخ	۲	۲/۶٪
جمع	۷۶	۱۰۰٪

اطلاعات به دست آمده در پاسخ به سؤال سوم پرسش‌های اساسی، جدول ۳، نشان می‌دهد که حدود نیمی از خبرنگاران، به طور متوسط کم‌تر از یک بار در هفته به بخش دوره‌های روزنامه مراجعه می‌کنند؛ به نحوی که ۵۶/۶ درصد از خبرنگاران کم‌تر از ۴ دفعه در هر ماه از دوره‌های روزنامه استفاده می‌کنند. ۲۳/۷ درصد از خبرنگاران، بین ۴ تا ۸ بار در هر ماه (یعنی به طور متوسط دست‌کم یک بار و حداکثر دو بار در هفته) و ۱۷/۱ درصد نیز، بیش از ۸ بار در ماه (به طور متوسط بیش از ۲ بار در هفته) از دوره‌های روزنامه آرشیو استفاده می‌کنند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، ۱/۶ درصد از خبرنگاران به این سؤال پاسخی نداده‌اند.

مقایسه نتایج جدول ۹ با جداول ۷ و ۸، نشان می‌دهد که میزان استفاده از دوره‌های روزنامه، بیش از بخش عکس آرشیو و همچنین بریده جراید و سامانه جستجوی رایانه‌ای بخش پرونده‌های موضوعی خیر است.

۴-۲. میزان استفاده از فضای فیزیکی آرشیو

در پاسخ به سؤال چهارم پرسش‌های اساسی، جدول ۴ نشان می‌دهد که تنها ۱۷/۱ درصد از خبرنگاران از فضای فیزیکی آرشیو بیش از دو بار در هفته استفاده می‌کنند و

۱۱/۸ درصد از آن‌ها، بین ۴ تا ۸ بار در هر ماه (یعنی به طور متوسط دست‌کم یک بار و حداکثر دو بار در هفته) و ۶۸/۴ درصد کم‌تر از ۴ بار در هر ماه (یعنی به طور متوسط حداکثر یک بار در هفته) از فضای فیزیکی آرشیو تحریریه روزنامه فارسی استفاده می‌کنند. ۲/۶ درصد از افراد نیز، به این سؤال پاسخی نداده‌اند.

جدول ۴-۲: توزیع فراوانی میزان استفاده از فضای فیزیکی آرشیو

تعداد مراجعات	فراوانی	درصد فراوانی
کمتر از ۴ بار	۵۲	۶۸/۴٪
بین ۴ تا ۸ بار	۹	۱۱/۸٪
بین ۸ تا ۱۲ بار	۶	۷/۹٪
بیشتر از ۱۲ بار	۷	۹/۲٪
بدون پاسخ	۲	۲/۶٪
جمع	۷۶	۱۰۰٪

۵-۲. وضعیت تأثیر جنسیت، تحصیلات، سابقه فعالیت و محل خدمت خبرنگاران در استفاده از آرشیو

در راستای پاسخ به سؤال ۵، ۶ و ۷ پرسش‌های اساسی پژوهش مبنی بر این‌که آیا جنسیت، میزان تحصیلات و سابقه فعالیت خبرنگاران بر میزان استفاده آن‌ها از آرشیو تأثیرگذار است یا خیر، میانگین میزان استفاده خبرنگاران در سطوح مختلف، محاسبه و مورد مقایسه قرار گرفت. چنانچه میان میانگین میزان استفاده آن‌ها از آرشیو تفاوت وجود داشته باشد، می‌توان نتیجه گرفت که متغیر موردنظر، بر استفاده خبرنگاران از آرشیو تأثیرگذار است.

به منظور بررسی تأثیر یا عدم تأثیر جنسیت خبرنگاران بر میزان استفاده آن‌ها از آرشیو، مشاهده می‌شود که از بین ۷۶ نفر عضو جامعه آماری، ۳ نفر به این سؤال پاسخ نداده‌اند. از بین ۷۳ نفر پاسخ‌دهنده، میانگین میزان استفاده خبرنگاران زن - که تعداد آن‌ها برابر ۹ نفر است - با میانگین میزان استفاده خبرنگاران مرد - که تعداد آن‌ها برابر ۶۴ نفر است - با هم برابر است و این، نشان می‌دهد

معنا که میزان استفاده آن‌ها تقریباً به یک میزان است. اما خبرنگاران دارای مدرک کارشناسی ارشد، بیش‌ترین میزان پراکندگی را در میزان استفاده از آرشیو دارند. در کل، می‌توان نتیجه گرفت که میزان استفاده خبرنگاران از آرشیو، با سطح تحصیلات آن‌ها ارتباط دارد.

جدول ۶-۲: مقایسه میزان ساعات استفاده خبرنگاران از آرشیو در طول یک ماه، به تفکیک میزان سابقه فعالیت خبرنگاران

میزان سابقه	تعداد افراد	میانگین	انحراف معیار
تا ۵ سال	۱۹	۳/۰۰	۲/۴۳
بین ۵ تا ۱۰ سال	۷	۶/۵۲	۳/۱۱
بین ۱۱ تا ۱۵ سال	۹	۱۰/۰۷	۱۰/۲۷
بین ۱۶ تا ۲۰ سال	۱۸	۳/۲۶	۴/۴۴
بالای ۲۰ سال	۲۰	۳/۴۵	۲/۳۵
جمع کل	۷۳	۴/۳۴	۵/۱۴

به منظور مقایسه میزان استفاده خبرنگاران از آرشیو با سابقه‌های مختلف، از معیار میانگین میزان استفاده، بهره‌برداری شد. همان‌گونه که از جدول بالا مشاهده می‌شود، از میان ۷۶ نفر خبرنگار، ۷۳ نفر به این سؤال پاسخ داده‌اند که از این میان، به ترتیب افراد با سابقه بین ۱۱ تا ۱۵ سال - که تعداد آن‌ها ۹ نفر است - با میانگین ۱۰/۰۷ ساعت استفاده در ماه و خبرنگاران با سابقه بین ۵ تا ۱۰ سال با ۶/۵۲ ساعت به نسبت سایر خبرنگاران به میزان بیش‌تری از آرشیو استفاده می‌کنند. بر این اساس، خبرنگارانی که سابقه کم‌تر از ۵ سال دارند، با میانگین ۳ ساعت در ماه کم‌تر از سایر خبرنگاران از آرشیو استفاده می‌کنند.

نگاهی به انحراف معیار میزان استفاده خبرنگاران در جدول بالا، نشان می‌دهد که پراکندگی میزان استفاده خبرنگاران با سابقه بالای ۲۰ سال، بیش‌تر از سایر افراد می‌باشد. بر همین اساس، می‌توان نتیجه گرفت که میزان استفاده خبرنگاران از آرشیو، با میزان سابقه آن‌ها ارتباط دارد.

که جنسیت خبرنگاران، بر میزان استفاده آن‌ها از آرشیو تحریریه روزنامه فارسی، تأثیر محسوسی ندارد. نکته درخور یادآوری در اینجا، این است که میزان پراکندگی استفاده خبرنگاران زن از آرشیو تحریریه با انحراف معیار ۴/۳۹، نسبت به خبرنگاران مرد با انحراف معیار ۵/۳۷، کم‌تر است.

جدول ۵-۲: مقایسه میزان ساعات استفاده خبرنگاران با تحصیلات مختلف از آرشیو در طول یک ماه

سطح تحصیلات	تعداد افراد	میانگین	انحراف معیار
دیپلم	۱۶	۴/۱۹	۲/۳۸
کاردانی	۷	۵/۰۸	۳/۵۱
کارشناسی	۳۳	۴/۱۱	۴/۵۹
کارشناسی ارشد	۱۳	۵/۲۸	۸/۱۷
دکترای	۳	۵/۴۰	۸/۰۵
جمع کل	۷۲	۴/۳۶	۵/۱۶

به منظور سنجش میزان استفاده خبرنگاران با تحصیلات مختلف از آرشیو، از معیار میانگین میزان استفاده، بهره‌برداری شد. همان‌گونه که از جدول بالا مشاهده می‌شود، از بین ۷۶ نفر خبرنگار، ۷۲ نفر به این سؤال پاسخ داده‌اند که از این میان، به ترتیب افراد با مدرک تحصیلی دکترای - که تعداد آن‌ها ۳ نفر است - با میانگین ۵/۴۰ ساعت استفاده در ماه، خبرنگاران با مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد با ۵/۲۸ ساعت، خبرنگاران با مدرک کاردانی با ۵/۰۸ ساعت در ماه، از آرشیو تحریریه روزنامه استفاده می‌کنند. خبرنگاران با مدرک کارشناسی - که تعداد آن‌ها برابر ۳۳ نفر است - به نسبت سایر خبرنگاران به میزان کم‌تری از آرشیو استفاده می‌کنند.

میانگین میزان استفاده کل خبرنگاران نیز، برابر ۴/۶ ساعت در ماه می‌باشد و دارندگان مدرک دیپلم و کارشناسی، کم‌تر از میانگین کل از آرشیو استفاده می‌کنند. نگاهی به انحراف معیار میزان استفاده خبرنگاران در جدول بالا، نشان می‌دهد که پراکندگی میزان استفاده خبرنگاران با مدرک دیپلم، کم‌تر از سایر خبرنگاران می‌باشد؛ بدین

۲-۶. میزان تسلط آرشیداران در ارائه خدمات به خبرنگاران

جدول ۲-۷: توزیع فراوانی میزان تسلط کارکنان آرشیدو در ارائه خدمات به خبرنگاران

میزان تسلط کارکنان آرشیدو در ارائه خدمات	فراوانی	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۷	۹/۲٪
زیاد	۴۲	۵۵/۳٪
متوسط	۲۳	۳۰/۳٪
کم	۳	۳/۹٪
خیلی کم	۱	۱/۳٪
جمع کل	۷۶	۱۰۰٪

جدول ۲-۸: توزیع فراوانی میزان استفاده خبرنگاران از آرشیدو و میزان تسلط آرشیداران

استفاده کم	استفاده زیاد	جمع کل
۱	۳	۴
۱/۴٪	۴/۱٪	۵/۵٪
۱۹	۳	۲۲
۲۶٪	۴/۱٪	۳۰/۱٪
۴۱	۶	۴۷
۵۶/۲٪	۸/۲٪	۶۴/۴٪
۶۱	۱۲	۷۳
۸۳/۶٪	۱۶/۴٪	۱۰۰٪

یافته‌های پژوهش در جدول بالا، نشان می‌دهد که از بین ۷۶ نفر خبرنگار، ۷۳ نفر پاسخ داده‌اند که از این میان، ۸۳/۶ درصد از خبرنگاران از منابع آرشیدو استفاده کم (یعنی تا ۸ ساعت در ماه) و ۱۶/۴ درصد استفاده زیاد (یعنی بالای ۸ ساعت در ماه) کرده‌اند. بر همین اساس، ۵/۵ درصد از خبرنگاران تسلط آرشیدوداران را در ارائه خدمات در حد کم، ۳۰/۱ درصد در حد متوسط و ۶۴/۴ درصد در حد زیاد ارزیابی کرده‌اند. در جدول زیر، نتایج آزمون استقلال بین دو متغیر میزان استفاده خبرنگاران و میزان تسلط آرشیدوداران، ارائه شده است.

جدول ۲-۹: نتایج آزمون کای دو پیرسون در مورد استقلال دو متغیر میزان استفاده خبرنگاران و میزان تسلط آرشیدوداران

مقدار آماره آزمون کای دو پیرسون	درجه آزادی	سطح معناداری آزمون
۱۰/۵۷	۲	۰/۰۰۵

به منظور بررسی تحلیلی در زمینه این که آیا میزان استفاده خبرنگاران از آرشیدو با میزان تسلط آرشیدوداران در ارائه خدمات از همدیگر مستقل است یا خیر، از آزمون پیرسون در جداول توافقی استفاده شد که نتایج آزمون کای دو پیرسون در جدول ۹ نشان داد که چون سطح معناداری آزمون برابر ۰/۰۰۵ بوده و از سطح آزمون (خطای نوع اول $\alpha=0/05$) کوچک‌تر است، لذا فرضیه استقلال بین متغیرها رد می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که وابستگی معناداری

در پاسخ به سؤال هشتم پرسش‌های اساسی، نظرات خبرنگاران در پاسخ به این سؤال که میزان تسلط کارکنان آرشیدو در ارائه خدمات به آن‌ها چقدر است، نشان داد که ۶۴/۵ درصد از افراد، معتقدند که کارکنان آرشیدو، تسلط زیادی در ارائه خدمات به خبرنگاران دارند و ۳۰/۳ درصد نیز، معتقدند که آن‌ها تا حد متوسط در این زمینه مسلط هستند. تنها درصد خیلی کمی از خبرنگاران، معتقدند که میزان تسلط کارکنان آرشیدو در ارائه خدمات به آن‌ها در حد کمی است. براساس نتایج جدول بالا، نتیجه گرفته می‌شود که کارکنان آرشیدو، در ارائه خدمات به خبرنگاران مسلط هستند.

۲-۷. آزمون فرضیه پژوهش

در این بخش، به آزمون فرضیه پژوهش مبنی بر این که «بین میزان استفاده خبرنگاران از آرشیدو تحریریه با میزان تسلط آرشیدوداران در ارائه خدمات رابطه معناداری وجود دارد.» پرداخته می‌شود. بدین منظور، میزان استفاده خبرنگاران از آرشیدو تحریریه، به ۲ سطح استفاده کم (تا ۸ ساعت در ماه) و استفاده زیاد (بیش از ۸ ساعت در ماه) تقسیم شد. به همین ترتیب، میزان تسلط آرشیدوداران در ارائه خدمات نیز، به سه سطح تسلط زیاد، متوسط و کم تقسیم شد و از آزمون پیرسون در جداول توافقی، برای بررسی استقلال یا وابستگی بین این دو متغیر استفاده شد که نتایج آن، در جدول زیر ارائه می‌شود.

میان این دو متغیر وجود دارد. از سوی دیگر نیز، نتایج نشان داده بود که ۸۹/۵ درصد خبرنگاران معتقدند که نحوه برخورد آرشیداران، در استفاده آن‌ها از آرشیو تأثیر دارد. بنابراین، نتیجه‌ای که می‌توان گرفت، این است که هم نحوه برخورد و هم میزان تسلط آرشیداران در ارائه خدمات به خبرنگاران، در استفاده آن‌ها از آرشیو اثرگذار است.

۳. مقایسه تحقیق حاضر با پیشینه‌های پژوهش

باتوجه به تحقیق امامزاده - که در سال ۱۳۷۴ درباره رضایت خبرنگاران از آرشیو انجام شده - نتایج، نشان داد که مشکل بازیابی اطلاعات از آرشیو، ناشی از تأخیر زیاد، سنتی و دستی بودن، انباشتگی اطلاعات و نابرخورداری از نیروی انسانی متخصص است. نیز به کارگیری گروه‌های تخصصی برای نمایه‌سازی و رایانه‌ای کردن آرشیو، کامل کردن این آرشیو با وارد ساختن اطلاعات مندرج در دیگر روزنامه‌ها و نشریات، آموزش روزنامه‌نگاران برای آشنائی و استفاده از رایانه، نصب یک دستگاه رایانه در هر سرویس روزنامه و اتصال رایانه کیهان به شبکه اینترنت از پیشنهادهای ارائه شده بود.

نتایج پژوهش حاضر نیز، نشان داد که مشکل سنتی و دستی بودن در مورد منابع خبرهای چاپ شده از سال ۱۳۷۹ش. از بین رفته است. خبرنگاران، به طور کلی از خدمات‌رسانی آرشیو رضایت دارند، اما از نحوه دستیابی به منابع و مشکلات موجود در استفاده از منابع ناراضی هستند. اما به عقیده آن‌ها، آرشیداران به کار خود تسلط کافی دارند و برخوردشان با خبرنگاران در استفاده بیش‌تر آن‌ها از آرشیو تأثیرگذار است. همچنین خبرنگاران، نداشتن آموزش استفاده از برنامه جستجوی رایانه‌ای خبر آرشیو و آشنائی کم در استفاده از رایانه را یاد کرده‌اند.

کاشیان، در سال ۱۳۷۹ در پژوهش خود به توصیف و بررسی وضعیت آرشیو مؤسسه اطلاعات از بدو تأسیس پرداخته و از ابعاد گوناگون، آن‌ها را مورد بررسی قرار داده است. این بررسی مبتنی بر این است که این آرشیو به ۳ بخش عمده: مجموعه دوره‌های ادواری، عکس، و بریده

جراید (پرونده‌های موضوعی - شخصیتی) تقسیم شده است. سازماندهی مجموعه و شیوه‌های ذخیره و بازیابی، کاملاً به صورت دستی و کدبندی انجام می‌شود. دریافت اطلاعات و مدارک، تنها در محل مؤسسه و آرشیو امکان‌پذیر است.

در پژوهش حاضر نیز، آرشیو مؤسسه کیهان، شامل بخش پرونده‌های خبر به دو صورت بریده جراید و رایانه‌ای می‌باشد که از نظر موضوعی و شخصیتی تقسیم شده است. همچنین، بخش عکس آرشیو شامل موضوعات متنوع و شخصیت‌های داخلی و خارجی است و نیز، شامل مجموعه دوره‌های روزنامه‌ها و نشریات چاپ شده خود و بخش نگهداری از دوره یکماهه جدید ۳۰ روزنامه متفاوت می‌باشد. ذخیره و بازیابی اطلاعات عکس‌ها، هنوز به صورت دستی انجام می‌شود و مراجعه‌کنندگان، فقط در محل آرشیو حق استفاده از منابع را دارند.

به دلیل قدمت زیاد این دو مؤسسه بزرگ مطبوعاتی، شباهت‌های زیادی به صورت کلی میان این دو آرشیو مشاهده می‌شود که البته باید به تاریخ تحقیق دو پژوهش نیز توجه شود.

قنبری مهر، در پژوهش خود به تعیین جایگاه واقعی نقش آرشیوهای دیداری - شنیداری در فرایند برنامه‌سازی پرداخته است. نتایج، نشان داد که خدمات مورد انتظار برنامه‌سازان از آرشیوها، عبارت است از: ایجاد پایگاه اطلاعاتی جامع، نمایه‌سازی منابع آرشیوی، خلاصه‌برداری در حین بازیابی، تحویل یک نسخه از رسید آرشیو به تهیه‌کنندگان، تهیه فیلم شناخت موضوعی، برگزاری جلسات مشترک میان برنامه‌سازان و آرشیوها. (۱۳۸۵، ص ۱۴)

همچنین مشکلات برنامه‌سازان به ترتیب اهمیت، عبارت است از: نداشتن دسترسی به منابع آرشیوهای دیگر، سازماندهی نامناسب منابع، نبود منابع متناسب با نیاز برنامه‌سازان، آشنا نبودن آرشیداران با مراحل برنامه‌سازی و کمبود امکانات در آرشیوها. برنامه‌سازان، معتقدند که آرشیوها را نباید محلی برای انباشت منابع شمرد، بلکه جایگاهی ویژه برای حفظ و نگهداری و ارائه خدمات هستند. غنی بودن آرشیوها را در پشتیبانی فرایند

برنامه‌سازی (کاهش هزینه، زمان و ایجاد آرامش فکری) مؤثر می‌دانند. به تأثیر آرشیداران متخصص، پیشنهاد و تسلط آنان بر اصول برنامه‌سازی، معتقدند.

در پژوهش حاضر نیز، نتایج نشان داد که بیش‌تر خبرنگاران معتقدند که آرشیداران در ارائه خدمات، از تسلط زیادی برخوردار هستند و از آرشیدو به طور کلی رضایت دارند. اما طبقه‌بندی نادرست و فقدان منابع خبر و عکس، از دلایل عمده مشکلات استفاده از این منابع است که نیاز به نمایه‌سازی و موضوع‌بندی دقیق خبرها و عکس‌ها دارد. به کار گماری کارکنان متخصص در این حوزه‌ها و استفاده از تجربه کارکنان باسابقه آرشیدو، و آموزش خبرنگاران در بهره‌گیری از برنامه رایانه‌ای جستجوی خبر، از پیشنهادهای ارائه شده است.

۴. نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از پژوهش، نشان داد که ۱۳/۳ درصد از جامعه آماری راه، زنان و ۸۶/۷ درصد راه، مردان تشکیل می‌دهند و بیش‌ترین تعداد خبرنگاران با ۴۶/۷ درصد، دارای مدرک کارشناسی می‌باشند.

میزان تحصیلات و سابقه فعالیت خبرنگاران، در استفاده بیش‌تر آنان از آرشیدو تأثیر دارد، اما جنسیت خبرنگاران در استفاده بیش‌تر از آرشیدو تأثیر محسوسی ندارد.

بیش‌ترین بخش مورد استفاده از آرشیدو، بخش دوره‌های روزنامه‌های مختلف و همچنین استفاده از فضای فیزیکی آرشیدو، هر کدام با ۱۷/۱ درصد می‌باشد.

میزان استفاده خبرنگاران از بخش پرونده‌های موضوعی خبر - که به صورت جستجوی رایانه‌ای است - با ۱۳/۲ درصد بیش‌تر از بخش پرونده‌های موضوعی خبر می‌باشد که به صورت بریده جراید با ۲/۶ درصد است. همچنین، بیش‌ترین استفاده از بخش عکس با ۱۷/۱ درصد از آن خبرنگاران می‌باشد.

۶۴/۵ درصد خبرنگاران نیز، معتقدند که کارکنان آرشیدو در ارائه خدمات مسلط هستند.

در پاسخ به اولین سؤال اساسی پژوهش مبنی بر این‌که

«میزان استفاده خبرنگاران از آرشیدو در زمینه پرونده‌های موضوعی خبر (به دو صورت بریده جراید و رایانه‌ای) چقدر است»، داده‌های گردآوری شده از تحقیق، نشان داد که:

در بخش پرونده‌های موضوعی خبر به صورت بریده جراید: ۷۷/۶ درصد از خبرنگاران کم‌تر از ۴ دفعه در هر ماه، ۱۷/۱ درصد از خبرنگاران بین ۴ تا ۸ بار در هر ماه و ۲/۶ درصد نیز بیش از ۸ بار در ماه، از بریده جراید بخش پرونده‌های موضوعی خبر استفاده می‌کنند.

در بخش پرونده‌های موضوعی خبر به صورت جستجوی رایانه‌ای: میزان مراجعات بیش‌تر از بریده جراید است. زیرا ۶۱/۸ درصد از خبرنگاران کم‌تر از ۴ دفعه در هر ماه، ۲۱/۱ درصد از خبرنگاران بین ۴ تا ۸ بار در هر ماه و ۱۳/۲ درصد نیز بیش از ۸ بار در ماه از سامانه جستجوی رایانه‌ای بخش پرونده‌های موضوعی خبر استفاده می‌کنند.

در پاسخ به دومین سؤال اساسی پژوهش مبنی بر این‌که «میزان استفاده خبرنگاران از بخش عکس آرشیدو چقدر است»، داده‌های گردآوری شده از تحقیق، نشان داد که ۶۳/۲ درصد از خبرنگاران کم‌تر از ۴ دفعه در هر ماه، ۱۸/۴ درصد از خبرنگاران بین ۴ تا ۸ بار در هر ماه و ۱۷/۱ درصد نیز بیش از ۸ بار در ماه، از بخش عکس آرشیدو استفاده می‌کنند.

در پاسخ به سومین سؤال اساسی پژوهش مبنی بر این‌که «میزان استفاده خبرنگاران از بخش دوره‌های یکماهه روزنامه‌ها در آرشیدو چقدر است»، داده‌های گردآوری شده از تحقیق، نشان داد که حدود نیمی از خبرنگاران به طور متوسط کم‌تر از یک بار در هفته به بخش دوره‌های روزنامه‌ها مراجعه می‌کنند؛ به نحوی که ۵۶/۶ درصد از خبرنگاران کم‌تر از ۴ دفعه در هر ماه، ۲۳/۷ درصد از خبرنگاران بین ۴ تا ۸ بار در هر ماه و ۱۷/۱ درصد نیز بیش از ۸ بار در ماه، از دوره‌های روزنامه‌های آرشیدو استفاده می‌کنند.

در پاسخ به چهارمین سؤال اساسی پژوهش مبنی بر این‌که «میزان استفاده خبرنگاران از فضای فیزیکی آرشیدو چقدر است»، داده‌های گردآوری شده از تحقیق، نشان داد که تنها ۱۷/۱ درصد از خبرنگاران از فضای فیزیکی آرشیدو بیش از دو بار در هفته استفاده می‌کنند و ۱۱/۸ درصد از

کمتر از ۵ سال دارند، با میانگین ۳ ساعت در ماه کم‌تر از دیگر خبرنگاران از آرشیو استفاده می‌کنند.

در پاسخ به هشتمین سؤال اساسی پژوهش مبنی بر این که «آرشیو داران در ارائه خدمات به خبرنگاران تا چه حد تسلط دارند»، نتایج، نشان داد که ۶۴/۵ درصد از خبرنگاران، معتقدند که آرشیو داران تسلط زیادی در ارائه خدمات به آنان دارند و ۳۰/۳ درصد آن‌ها تا حد متوسط در این زمینه مسلط هستند. تنها درصد خیلی کمی از خبرنگاران، معتقدند که میزان تسلط آرشیو داران در ارائه خدمات به خبرنگاران در حد کمی است.

نتایج آزمون فرضیه پژوهش مبنی بر این که «بین میزان استفاده خبرنگاران از آرشیو تحریریه با میزان تسلط آرشیو داران در ارائه خدمات رابطه معناداری وجود دارد»، از سؤال ۱۲ و ۲۷ پرسشنامه و آزمون کای دو پیرسون در جداول توافقی، برای بررسی استقلال یا وابستگی بین این دو متغیر استفاده شد که نتایج به دست آمده، نشان داد که چون سطح معناداری آزمون برابر ۰/۰۵ بوده و از سطح آزمون (خطای نوع اول $\alpha=0/05$) کوچک‌تر است، لذا فرضیه استقلال بین متغیرها رد می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که وابستگی معناداری بین این دو متغیر برقرار است.

۵. پیشنهادها

- براساس بازدید، مشاهده شد که شرایط بد نگهداری و نبود فضا، از مشکلات اساسی آرشیو است. در نتیجه، از آن جا که هر نوع ماده‌ای طول عمر خاص خود را دارد و کاغذ به عنوان ماده فرسودنی و پوسیدنی، عمر کوتاهی دارد و شاید تا ده سال دیگر فاجعه فرهنگی و پوسیدگی دوره روزنامه‌ها و پرونده‌ها و عکس‌ها در پیش‌رو باشد، لذا تهیه CD از کلیه منابع ضروری است. زیرا فضای کم‌تری اشغال می‌کند و دسترسی و بازیابی اطلاعات را سریع و آسان می‌سازد.

- تقویت آرشیو از نظر نیروی متخصص کتابدار و آرشیو دار.

- فراهم کردن موجبات آموزش‌های لازم جهت کارکنان آرشیو مانند آموزش حین خدمت، اقدام به

آن‌ها بین ۴ تا ۸ بار در هر ماه و ۶۸/۴ درصد کم‌تر از ۴ بار در هر ماه، از فضای فیزیکی آرشیو تحریریه روزنامه فارسی استفاده می‌کنند.

سنجش نتایج، نشان داد که میزان استفاده از دوره‌های روزنامه‌ها، بیش از بخش عکس آرشیو و همچنین بریده جراید و سامانه جستجوی رایانه‌ای بخش پرونده‌های موضوعی خبر است.

در پاسخ به پنجمین سؤال اساسی پژوهش مبنی بر این که «آیا جنسیت خبرنگاران بر میزان استفاده آن‌ها از منابع آرشیو تاثیر دارد»، نتایج، نشان داد که میانگین میزان استفاده خبرنگاران زن - که تعداد آن‌ها برابر ۹ نفر است - با میانگین میزان استفاده خبرنگاران مرد - که تعداد آن‌ها برابر ۶۴ نفر است - با هم برابر است و این، نشان می‌دهد که نوع جنسیت خبرنگاران، در میزان استفاده آن‌ها از آرشیو تحریریه روزنامه فارسی تاثیر محسوسی ندارد.

در پاسخ به ششمین سؤال اساسی پژوهش مبنی بر این که «آیا میزان تحصیلات خبرنگاران بر میزان استفاده آن‌ها از منابع آرشیو مؤثر است»، نتایج، نشان داد که به ترتیب افراد دارای مدرک تحصیلی دکترا - که تعداد آن‌ها ۳ نفر است - با میانگین ۵/۴۰ ساعت استفاده در ماه، خبرنگاران دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد با ۵/۲۸ ساعت، خبرنگاران دارای مدرک کاردانی با ۵/۰۸ ساعت در ماه، از آرشیو تحریریه روزنامه استفاده می‌کنند. خبرنگاران دارای مدرک کارشناسی - که تعداد آن‌ها برابر ۳۳ نفر است - به نسبت دیگر خبرنگاران، به میزان کم‌تری و حدود ۴/۱۱ ساعت در ماه از آرشیو استفاده می‌کنند.

در پاسخ به هفتمین سؤال اساسی پژوهش مبنی بر این که «آیا سابقه فعالیت خبرنگاران بر میزان استفاده آن‌ها از منابع آرشیو تاثیر دارد»، نتایج، نشان داد که به ترتیب افراد دارای سابقه ۱۱ تا ۱۵ سال - که تعداد آن‌ها ۹ نفر است - با میانگین ۱۰/۰۷ ساعت استفاده در ماه و خبرنگاران دارای سابقه ۵ تا ۱۰ سال با ۶/۵۲ ساعت، به نسبت دیگر خبرنگاران به میزان بیش‌تری از آرشیو استفاده می‌کنند. بر همین اساس، خبرنگارانی که سابقه

- برگزاری دوره‌های کوتاه مدت آرشیو.
- تهیه شیوه‌نامه، به منظور چگونگی استفاده از آرشیو جهت استفاده خبرنگاران و مراجعه‌کنندگان.
 - برگزاری دوره‌های آموزش استفاده از برنامه جستجوی رایانه‌ای آرشیو برای خبرنگاران.
 - انتشار جزوه‌های توجیهی و تبلیغی از محتویات آرشیو برای خبرنگاران، به خصوص برای خبرنگاران تازه‌کار.
 - بازنگری پرونده‌ها و مدارک و انجام اصلاحات ضروری از نظر فنون بایگانی و نگهداری آن.
 - اسکن کردن و نگهداری پرونده‌های موضوعی خبر که به صورت بریده جراید هستند، به منظور جلوگیری از پوسیدگی و نابودی آن‌ها و استفاده آسان در جهت بازیابی اطلاعات.
 - اسکن کردن و نگهداری عکس‌ها، به منظور جلوگیری از نابود شدنشان و استفاده آسان در جهت بازیابی آن‌ها.
 - تهیه عکس‌های روزآمد، جدید و رنگی، جهت استفاده خبرنگاران.
 - اقدام به معرفی منابع آرشیو به مؤسسات و سازمان‌های دیگر، جهت برطرف ساختن کمبودها و تبادل اطلاعات، به منظور غنی‌تر کردن آرشیو.
 - ایجاد پایگاه الکترونیکی دسترس‌پذیر.
 - استفاده از اصول و روش‌های بهتر و آسان‌تر در طبقه‌بندی منابع.
 - ایجاد فضا و شرایط بهتر برای نگهداری از منابع.
 - غنی‌تر کردن و طبقه‌بندی خیلی دقیق مطالب از نظر موضوعات سیاسی.
 - دسترسی به شرایط استفاده آسان‌تر در قسمت‌های دیگر مؤسسه.

۶. پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده

برای موضوع‌بندی و نمایه‌سازی خبرها و عکس‌ها، کارکنان آرشیو، به صورت تجربی این کار را انجام می‌دهند و هیچ کتاب و مرجعی برای این کار ندارند و سرعنوان‌های موضوعی فارسی و اصطلاحنامه‌های موجود، خیلی به آن‌ها کمک نمی‌کند. در نتیجه، پیشنهاد می‌شود که افراد به

بررسی مواد موجود در آرشیو بپردازند و منابع مرجعی برای موضوع‌نویسی و نمایه‌سازی خبر و عکس تدوین کنند که مورد استفاده با نرم‌افزارها باشند و نیز، در همه آرشیوهای مطبوعاتی مورد استفاده قرار گیرند، مانند:

- طرح تدوین سرعنوان‌های موضوعی برای عکس؛
- طرح تدوین سرعنوان‌های موضوعی برای خبر؛
- طرح تدوین اصطلاحنامه تاریخ ایران و جهان؛ تا بتوان به کمک آن، نمایه‌سازی درست و دقیق و یکسانی برای عکس‌ها و خبرها انجام داد.

◆ ماخذ

- امامزاده، محمداسماعیل (۱۳۷۴). بررسی میزان رضایت خبرنگاران، گزارشگران و نویسندگان مؤسسه کیهان در استفاده از آرشیو موضوعی آن مؤسسه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، تهران.
- برزین، مسعود (۱۳۶۶). فرهنگ اصطلاحات روزنامه‌نگاری فارسی. تهران: بهجت.
- دوشن، میشل (۱۳۷۱). ساختمان و تجهیزات آرشیو. شهلا اشرف، رضا مهاجر (مترجمان). تهران: سازمان اسناد ملی ایران.
- رید، باربارا (بی‌تا). دریافت اسناد و ارزشیابی آن‌ها. شهلا اشرف (مترجم). تهران: سازمان اسناد ملی ایران.
- شکرخواه، یونس (۱۳۷۱). بانک اطلاعات و اسناد رسانه‌ها ضرورت و نیاز، نوع و گستره اطلاعات. مجموعه مقالات نخستین سمینار بررسی مسائل مطبوعات ایران، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- فدائی عراقی، غلامرضا (۱۳۷۷). مقدمه‌ای بر شناخت اسناد آرشیوی. تهران: سمت.
- قنبری مهر اندوئی، لیلا (۱۳۸۵). نقش آرشیوهای سیمای داخلی مستقر در تهران در فرایند برنامه‌سازی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران.
- کاشیان، اصغر (۱۳۷۹). بررسی وضعیت آرشیو مؤسسه اطلاعات از بدو تأسیس در تهران و پیشنهاد برای بهینه‌سازی آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- مرادی، نورالله (۱۳۸۴). مدیریت آرشیوهای دیداری - شنیداری. تهران: کتابدار.
- معین، محمد (۱۳۷۸). فرهنگ فارسی. تهران: امیرکبیر، ذیل «آرشیو».